

AZ ISDS (INTERNATIONAL SERIALS DATA SYSTEM = IDŐSZAKI KIADVÁNYOK ADATAIT NYILVÁNTARTÓ NEMZETKÖZI RENDSZER)

SZILVÁSSY Zoltánné

A szerző a Magyar Nemzeti ISDS Központ vezetője, a Nemzetközi Központ Igazgató Testületének alelnöke. *(– a szerk.)*

Az UNESCO Főigazgatójához intézett átíratában 1977. december 21-én az Országos Széchényi Könyvtár – a Kulturális Minisztérium előzetes hozzájárulásával – elfogadta az ISDS Nemzetközi Központja alapszabályait s ezáltal hivatalosan is csatlakozott az ISDS rendszerhez. E lépés következményeként az Országos Széchényi Könyvtár keretében működő Magyar Nemzeti ISDS Központ a szóbanforgó nemzetközi információs rendszer „teljes jogú” tagjává vált.

Mi rejlik a fenti szöveg mondanivalójában és mit jelent a magyar tájékoztatásügy szempontjából?

Jelen cikk célja, hogy a hazai és nemzetközi irodalomban nehezen felkutatható és az egyes részletekkel esetlegesen foglalkozó cikkanyagot összefoglalja, ill. kiegészítse: ezáltal rendszerezett áttekintést nyújtson az ISDS fejlődéséről, működéséről, távlati terveiről, – s végül: megismertesse a hazai könyvtári közösséggel a szocialista országok és Magyarország részvételét a rendszerben, a várható előnyöket, s az ezek kiaknázásával járó felelősség jellegét.

AZ ISDS KIALAKULÁSA – RÖVID TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS

Az ISDS létrehozásáról az UNESCO égisze alatt 1971-ben rendezett párizsi UNISIST konferencia döntött. (A konferencián 83 állam vett részt kormány szintű küldöttséggel, köztük Magyarország is.)

A konferencia egyhangúlag állást foglalt az UNISIST (egy tájékoztatási világrendszer) megteremtésének szükségessége mellett hangsúlyozva, hogy megvalósításának alapfeltétele az egyes országok kooperációja az emberiség tudományos eredményeinek egyetemés hasznosítása érdekében. Az UNISIST első gyakorlati eredményei közé tartozik az ISDS megszervezése.

Az ISDS létrehozásáról beterveztett javaslatot az UNESCO 16. Közgyűlése (1972) hagyta jóvá, a francia kormány pedig késznek mutatkozott az ISDS Nemzetközi Központ felállítására és működésének anyagi támogatására. Ezt követően az UNESCO főigazgatója 1972. november 6-i körlevelében felhívta a tagállamokat az ISDS-ben való részvételre.

Az ISDS Nemzetközi Központja – egyelőre ideiglenes szerződés alapján – 1972-ben kezdte meg működését Párizsban. A működése alapjául szolgáló végleges egyezményt az UNESCO és a francia kormány 1974 novemberében kötötte meg, a francia parlament 1975 decemberben ratifikálta s így a Nemzetközi Központ (a továbbiakban: NK) hivatalosan 1976 januárban alakult meg. Az alapokmányt¹³ az 1976 októberben összehívott első ISDS Közgyűlés megvitatta, módosítási javaslatokat tett, és így a végleges szöveg a francia kormánnyal való egyeztetés után 1977 szeptemberében jött létre. Az UNESCO főigazgatója 1977 novemberben ezt a véglegesített szöveget küldte meg a tagállamok külügyminisztériumainak – köztük hazánknak is – az alapokmány elfogadása végett.

A RENDSZER CÉLKITŰZÉSE

A rendszer célkitűzése hármias:

1. az időszaki kiadványok (folyóiratok, napi-, hetilapok, évkönyvek, sorozatok stb.) nemzetközi számítógépes nyilvántartásának kiépítése – minden országra, valamennyi tudományterületre kiterjedően, a periodika fogalmát a legszélesebben értelmezve,²⁵
2. a nyilvántartás hozzáférhetővé tétele – minden ország, intézmény és magánszemély számára,
3. nemzetközi együttműködési formák kialakítása, ezen belül:
 - a könyvtárak, tájékoztató szervek, kiadók és nemzetközi szervezetek tevékenységének összehangolása az információcseré érdekében,
 - az időszaki kiadványokat bármilyen formában érintő nemzetközi szabványok kidolgozásának, ill. létrejöttének elősegítése.

A RENDSZER FELÉPÍTÉSE

Az ISDS kérelpcsős szervezet, amely a párizsi NK-ból és a nemzeti (regionális) központokból áll. Az együttműködő hálózat tevékenységének koordinálása a NK feladata.

Az adminisztratív-technikai szervek a következők:

A Közgyűlés funkcióit az Alapszabály 4. -a rögzíti: a Közgyűlés feladata az Igazgató Testület által előterjesztett működési elvek, költségvetési és egyéb kérdések megvitatása és elfogadása, az Igazgató Testület megválasztása. A Közgyűlés kétévenként ülésezik. Mivel összehívásának előfeltétele az UNESCO és a francia kormány közötti egyezmény létrejötte volt, csak 1976 októberében került sor az első Közgyűlés megrendezésére.

Az Igazgató Testület (Governing Board) funkcióit az Alapszabály 5. § -a rögzíti. Az Igazgató Testületnek legfeljebb 10 teljes jogkörű tagja és kb. 3–5 megfigyelői státuszsal rendelkező tagja lehet. Ez utóbbiak között foglalnak helyet a nemzetközi szervezetek képviselői (ICSU, ISO, IFLA, FID). Az Igazgató Testület feladata a rendszer működési és a NK költségvetési kérdéseiben való állásfoglalás, a Közgyűlés elé terjesztendő javaslatok elkészítése, a NK igazgatója által évenként összeállított jelentés felülvizsgálása. Az Igazgató

Testület szükség szerinti gyakorisággal, de legalább évenként egyszer ülésezik. Mivel működésére az első Közgyűlésen történt megválasztása után kerülhetett csak sor, 1973-tól 1975-ig ideiglenes testület látta el a teendőket.

A Műszaki Tanácsadó Bizottság (TAC=Technical Advisory Committee) feladatait az Alapszabály 6.§-a összegezi. A tagok száma nem haladhatja meg a 10 főt. A TAC tagjait a NK igazgatója jelöli ki az UNESCO főigazgatójával egyetértésben, a kinevezéseket az Igazgató Testület hagyja jóvá. A felkért neves szakemberek az időszaki kiadványok vagy a számítógépes információs rendszerek területén dolgoznak és így feladatuk, hogy a NK-ot az ISDS-t érintő szervezési vagy műszaki jellegű kérdésekben támogassák. A TAC évenként legalább egyszer ülésezik. 1972 és 1976 között ideiglenes Műszaki Tanácsadó Bizottság működött, 1977-ben anyagi okokból nem került sor az újonnan megalakított Bizottság összehívására.

MŰKÖDÉSI ELVEK

Az ISDS hálózat. A párizsi NK működése a nemzeti, ill. regionális központokkal való együttműködésen alapszik. A hálózat jelenleg 39 nemzeti és 2 regionális központból áll. A Központok tevékenységének összehangolása érdekében minden központnak, működése megkezdésekor megegyezést kell kötnie a NK-tal. A szerződés meghatározza az együttműködés feltételeit, az adott központ működési területét, a copyright megkötéseket stb.

A munka koordinálásának bevált eszköze a központok vezetőinek évente összehívott tanácskozása, mely az ISDS Utmutatóban^{17,18} lefektetett szabályok kiegészítésének, esetleg módosításának közvetlen fóruma. [Az eddigi konferenciák: Ad hoc megbeszélés az IFLA közgyűlés alkalmából 1974 Washington, Library of Congress; majd ettől kezdve rendszeresen: 1. 1975 Párizs, ISDS NK; 2. 1976 London, British Library; 3. 1977 Moszkva, NTMIK (regionális központ); az idei 4. találkozást az ottawai Nemzeti Könyvtár rendezte; az 1979. évi 5. konferencia rendezésére három ország kért engedélyt: Franciaország, NSZK, Thaiföld.]

Tevékenységi kör. A párizsi NK a nemzeti (regionális) központok bejelentései alapján megszervezi és vezeti a nemzetközi regisztrációt. A nemzeti (regionális) központok a NK által szabályozott bejelentési kötelezettségükkel párhuzamosan azonos adatkészletű adattárakat építenek ki a területükön megjelenő időszaki kiadványok azonosítása céljából. Az adatelemek közül a két leglényegesebb az ISSN (az időszaki kiadványok nemzetközi azonosítási száma) és a kulcscím.^{11, 36}

Az adattárak kiépítésekor a prioritás irányelvűl a rendszer kettős felelőssége szolgál:

- az 1971 utáni új indulású és kurrens megjelenő periodikumok számbavétele (részletezés ld. később)

– a használok* igényeinek kielégítése az ISSN és a kulcs cím vonatkozásában.

Az elmondottak szerint a szervezett retrospektív (1970 előtti)** regisztráció nem célkitűzése a rendszernek, mindazonáltal – szabályozott esetekben – kivételesen a megszünt címeket is beépíti nyilvántartásába.

Az ISSN megállapítása. Az ISSN számblokkok kezelése és ezeknek a nemzeti, (regionális) központok számára való kiutalása a NK felelőssége, a nemzeti központok viszont felelősek az illetékességi területükön publikált időszaki kiadványok ISSN-nel történő ellátásáért.

A válogatott jelentés. Az utóbbi évek tapasztalatai azt mutatták, hogy a nemzetközi nyilvántartás „nem bírja el” (vagyis éppen nemzetközi jellegét veszíti el azáltal), hogy egyes országok a területükön megjelent időszaki kiadványok teljességét jelentik s így a csupán helyi érdeklődésre számot tartó vagy efemer jellegű kiadványok címeivel mértéktelenül felduzzasztják a központi regisztert. A Nemzeti Központok vezetőinek legutóbbi konferenciáján (Moszkva, 1977) döntés született a válogatás kritériumainak kialakításáról és jövőbeni egyeztetéséről, valamint a gépi formátum megfelelő kiegészítéséről.

A kérdéskomplexum logikus hajtásaként jelentkezett az ún. „Pseudo-ISSN” (vagy quasi-ISSN) szám problematikája: a tartalmi szempontból küszöb alatti, de nemzeti szinten mégis nyilvántartandó kiadványok gépi manipulálásra alkalmas, az eredeti ISSN szerkezetével analóg azonosító számot kapnának. Lehet-e ezt a kérdést is nemzetközi szinten szabályozni, legyen-e a számnak vagy egyes karaktereinek valamilyen jelentéstartalma, részt vehetnek-e ezek a számok a nemzetközi bibliográfiai adatszereben (UBC=Egyetemes Bibliográfiai Számbavétel) – e kérdéskör lesz a TAC következő ülésének tárgya.

Az információcsere. Az ISDS Utmutató hangsúlyozza: a hatékony tájékoztatás előfeltétele, hogy „az ISDS központok által egymás rendelkezésére bocsátott (gépi) adat-szolgáltatásnak azonos rendszerűnek kell lennie, az azonos adatelemek alkalmazása és a mezőhívójelek azonos rendszere révén, azonos formai és tartalmi előírások szerint...” Az információcsere ennek az elvnek megfelelően, de jelenleg még csupán gépi adatlapok segítségével, manuális úton történik; az egyes központok által kért információk a nemzetközi formátum adott mezőjének vagy mezőcsoportjainak kitöltése útján válaszolhatók meg, ill. továbbíthatók (ld. a 353. oldalon a gépi adatlapot).

Az ISDS központjai között mindenfajta információcsere ingyenes.

* „Használok”: a kiadók, referáló-indexelő és kereskedelmi szervek, bibliográfia-, vagy lelőhelyjegy-szerkesztőségek, egyéni kutatók, vagyis mindazok, akiknek tevékenységük vagy kutatásaik során az időszaki kiadványok azonosítására van szükségük.

** Az 1970 előtt megjelent periodikák egy részét az ISO kezdeményezésére és a NK hozzájárulásával a Bowker cég látta el ISSN számmal. 11

ISDS

International
Centre

Centre:

Code of Centre

Code du Centre

%COR

%CRE

javítás

új beje-
lentés

Állandó hosszúságú mezők

Date:

status Etat	start date date de début	end date date de fin	country pays	freq. period.	code centre	type genre	alph.	language langue	
%008	ah	ac	ad	ae	af	ag	ah	ai	aj

%022	▲▲▲▲	I		S	S		N	%023	▲▲▲▲	viszavont ISSN
------	------	---	--	---	---	--	---	------	------	----------------

%222	▲▲▲	▼	Változó hosszúságú mezők							
------	-----	---	--------------------------	--	--	--	--	--	--	--

Kulcscím

%210	▲▲▲	▲▲	A kulcscím rövidítése							
------	-----	----	-----------------------	--	--	--	--	--	--	--

%216	▲▲	▲▲	Címváltozat(ok)							
------	----	----	-----------------	--	--	--	--	--	--	--

%260	▲▲▲	▲▲	Megjelenési hely(ek), kiadó(k)							
------	-----	----	--------------------------------	--	--	--	--	--	--	--

%550	▲▲▲	▲▲	Közreadó(k)							
------	-----	----	-------------	--	--	--	--	--	--	--

%0	▲▲▲▲	▲▲	Szakszám				%030	▲▲▲	▲▲	CODEN	
----	------	----	----------	--	--	--	------	-----	----	-------	--

%510	▲▲▲	▲▲	A jelentett kiadványt referáló folyóirat(ok)							
------	-----	----	--	--	--	--	--	--	--	--

%780	▲▲	▲▲	Előző cím(ek)							
------	----	----	---------------	--	--	--	--	--	--	--

%785	▲▲	▲▲	Utóbbi cím(ek)							
------	----	----	----------------	--	--	--	--	--	--	--

%7792	▲▲	▲▲	A kiadvány címe, melynek a jelentett kiadvány melléklete vagy egyéb tartozéka							
-------	----	----	---	--	--	--	--	--	--	--

%7892	▲▲	▲▲	A jelentett kiadvány melléklete(i) vagy egyéb tartozéka(i)							
-------	----	----	--	--	--	--	--	--	--	--

%7592	▲▲	▲▲	Eredeti cím, amennyiben a jelentett kiadvány fordítás							
-------	----	----	---	--	--	--	--	--	--	--

%7692	▲▲	▲▲	A jelentett kiadvány másnyelvű változata(i)							
-------	----	----	---	--	--	--	--	--	--	--

%7872	▲▲	▲▲	Egyéb, a jelentett kiadvánnyal bibliográfiai kapcsolatban lévő kiadvány(ok) címe							
-------	----	----	--	--	--	--	--	--	--	--

%FIN

A Base File. A NK által vezetett számítógépes nyilvántartásban (Base File-ban) szereplő periodikacímek száma ma már megközelíti a 60 000-et és az együttműködő tagországok folyamatos jelentései révén egyre nő. Két nemzeti központon (USA és Nagy-Britannia) és a szocialista országok regionális központján (Moszkva, NTMIK) kívül, melyek mágnesszalagos inputot nyújtanak, valamennyi központ még manuális úton előállított gépi adatlapokon jelent a NK-nak.

A NK havonta mintegy 4 000 adatlapot képes feldolgozni (új bejelentések, javítások vagy kiegészítések, kérdésekre adott válaszok) és jelenleg – anyagi fedezet híján – kb. 10 000 adatlap hátralékkal számol. A lemaradást 1978 folyamán kívánja behozni.

A számítógépes rendszer. 1973–75-ig tartott a rendszer kiépítése az École des Mines de Paris számítógépes kutatóközpontjával együttműködésben; ezt 1976-ban az UNESCO által felkért szakértői bizottság hagyta jóvá. A bizottság egyúttal állást foglalt a tekintetben, hogy a széles körű on-line technikára való áttérést akkor kell megvalósítani, amikor a jelenlegi rendszer már elterjedten működik. A rendszer magja az UNESCO IBM 370/158 típusú számítógépe (OS/VS.2 operációs rendszerrel), 14 mágneslemezzel, 7 mágnesszalaggal. A számítóközpont Fontainebleau-ban, egy kereskedelmi cég tulajdonában van* és Párizssal terminálkapcsolat köti össze. A kifejlesztett programrendszer: SERESYS I. (=Serials Registration System I.) batch üzemű, 66 részprogrammal, ehhez kidolgoztak egy, a terminál segítségével realizálható, on-line javításra alkalmas programot is.

A rendszer a következő feladatokat látja el:

- Input: új rekordok, javítások-kiegészítések, információs és ellenőrző adatokra vonatkozó kérések
- Üzemeltetés: az adatbank fejlesztése (naprakész állapotra hozása), adatellenőrzés, adatvisszakeresés
- Output: kérdésekre való válaszadás és az ISDS-termékek előállítása gépi leolvasásra alkalmas, és nyomtatott formában.

A rendszert fokozatosan, a szükséghez képest fejlesztik, finomítják.

A nemzeti központok jelentései számára kialakított gépelőtti formátum a Library of Congress által kidolgozott MARC formátumon alapszik.²³

Szolgáltatások. A nemzeti központok – bejelentéseikért cserében – térítésmentesen részesülnek a NK szolgáltatásaiban, melyek jelenleg az alábbiak:

- 1974 óta 2 havonként adja közre a NK a Bulletin-t¹⁵ mely a legfrissebb bejelentéseket tartalmazza; 1978-tól microfichen fog megjelenni (a próbaszám már megérkezett a nemzeti központokba)
- a Base File teljes adatanyaga mágnesszalagon és microfiche formában (megjelent 1977 decemberben).

*Jelenleg már folynak a tárgyalások az UNESCO azonos típusú számítógépének igénybevételéről. Megfelelő kapacitás biztosítása esetén komoly anyagi megtakarítás lenne elérhető.

Megjegyzendő, hogy a Base File a nemzeti bejelentéseken kívül tartalmazza az 5 legnagyobb referáló intézmény periodika címanyagát is: Biosis, Chemical Abstracts, Geological Abstracts, Inspec, Bulletin Signalétique.

Személyzet. A NK igazgatóját a francia kormány nevezi ki az UNESCO főigazgatójával egyetértésben. Feladatait, hatáskörét az Alapszabály 8. §-a részletezi. Helyettese jelenleg nincs. Az intézet személyzete mindössze 12 főből áll.

A NEMZETI KÖZPONTOK

A nemzeti központok – mint az az elmondottakból már kitetszett – felelősek saját országuk időszaki kiadványainak nyilvántartásáért és ezeknek az információknak az NK-ba való továbbításáért. Feladatuk továbbá a nemzeti nyilvántartásukban foglalt információk terjesztése, a kutatók, általában a használók tájékoztatása, az ISSN alkalmazásának elmélyítése, és e célból a kiadókkal való jó munkakapcsolat kiépítése.

A tájékoztatás fokozása érdekében a nemzeti központok – megállapodástól függően – felállíthatják és vezethetik a nemzetközi nyilvántartás teljes vagy részleges adatanyagának gépi úton leolvasható katalógusát is, melyet a NK-tól szintén térítésmentesen vehetnek át.

REGIONÁLIS KÖZPONTOK

Területi, gazdasági vagy nyelvi okok egyes országokat arra készítetnek, hogy regionális központot hozzanak létre. E központnak funkciói ellátásától függően háromféle stá-tusa lehet.¹⁷ A regionális központ – hasonlóan a nemzeti központokhoz – megegyezést köt a NK-tal az együttműködés alapelveinek és az információcsere módszerének meghatározása céljából.

A LEGUTÓBBI IDŐK ESEMÉNYEI

Az 1. Közgyűlés (1976 Párizs, UNESCO székház). Mint azt cikkünk első fejezetében már említettünk, az 1976 októberben összehívott 1. Közgyűlés célja az ISDS NK működésére vonatkozó alapokmány¹³ elfogadása és az Igazgató Testület megválasztása volt. A Közgyűlésen 26 ország és számos nemzetközi szervezet képviselői vettek részt, a távollevők közül 17 ország kimentette magát.

Az alapokmányt hosszas vita és szövegmódosítások után a jelenlévők többsége elvben elfogadta, függőben maradt azonban a viharos vitát kiváltó 4. §-ba foglalt kérdés rendezése: ahhoz, hogy a NK az együttműködő nemzeti központok egyre szélesedő köre számára változatlanul rendelkezésre bocsáthassa eddigi szolgáltatásait (számítógépes feldolgozás, nyilvántartás, adatközvetítés, kiadványi tevékenység), sőt fokozhassa ezeket (microfiche szolgáltatás, software-közvetítés), bizonyos fokú anyagi támogatásra van szüksége

nemcsak Franciaország és az UNESCO, hanem a tagországok részéről is. A Közgyűlés ezzel egyetértett, a kérdés részletes kimunkálására azonban nem kerülhetett sor s ezért azt az Igazgató Testület feladatkörébe utalta.

Az Igazgató Testület munkássága. A Közgyűlés az utolsó napon titkos szavazással megválasztotta az Igazgató Testületet; tagjai az itt felsorolt országok képviselői: Ausztrália, Lengyelország, Magyarország, Nagy-Britannia, Német Szövetségi Köztársaság, Nigéria, Szovjetunió, Thaiföld. Ugyancsak egy-egy szavazattal rendelkezik a vendéglátó Franciaország és az UNESCO illetékes képviselője.

Az Igazgató Testület az 1976/77-es évadban háromszor tanácskozott. Az üléseken a teljesjogú tagokon kívül megfigyelőként részt vett az Egyesült Államok, Kanada és Svédország egy-egy szakembere, valamint a nemzetközi szervezetek képviselői közül az IFLA UBC Iroda igazgatója, az ICSU AB főtitkára, a FID és az ISO egy-egy kiküldött munkatársa.

A napirenden szereplő központi téma, más fontos kérdések (pl. a szerzői jog megvitatása) mellett mindhárom alkalommal az ISDS NK költségvetéséhez való hozzájárulás ügye volt. Hosszadalmas vita s ennek során a lehetőségek széles körű megvizsgálása után az Igazgató Testület elkészítette javaslatát és öt, lényegében a fenti kérdést összefoglaló határozatot hozott. Különös figyelmet érdemlő az 1. és 4. számú határozat: az 1. pont értelmében a tagországoknak 1977. dec. 31-ig írásban kellett nyilatkozniuk az ISDS NK működésére vonatkozó alapokmány elfogadásáról (ellenkező esetben csupán megfigyelőként és nem szavazási joggal vehetnek részt az 1978-ban összehívandó 2. Közgyűlésen); a 4. pont szerint a 2. Közgyűlésen részt vevő delegátusokat a kérdés elemi lezárása érdekében, fel kell hatalmazni arra, hogy a pénzügyi támogatás ügyében a helyszínen szavazhassanak.

A 2. Közgyűlés (1978 Párizs, UNESCO székház). A f. év április 4–5-ére összehívott 2. Közgyűlés fő feladata az Igazgató Testület javaslatainak és határozatainak megvitatása és elfogadása lesz.* A hozzájárulás ügyében előterjesztendő javaslatok a flexibilitás elvén alapulnak mind a költségvállalás, mind a kiegyenlítés vonatkozásában. Lényegük a következő:

- a tagországok két komponensből összetevődő költségvállalásának egyik része az illető ország által a központi számítógépes nyilvántartásba bejelentett címek mennyiségétől, azaz, az ennek alapján kiszámított százalékaránytól függ
- a NK-tal kötendő speciális megállapodások lehetőséget nyújtanának arra, hogy az évi átutalások helyett egyes nemzeti központok más formában támogassák a NK-ot, pl. bérnyomás, konferenciák, továbbképző szemináriumok rendezése útján.

Az elmondottakból világos, hogy a javaslatok elfogadása esetén a helyzet számunkra rendkívül kedvezően alakul: a kis országok arányosan kisebb mértékű hozzájárulásért ugyanazokhoz a szolgáltatásokhoz juthatnak hozzá, mint a nagyobb, több kiadvánnyal rendelkező országok.

* A cikket márciusban kapta kézhez a Szerkesztőség, – a Közgyűlés azóta lezajlott.

TÁVLATI TERVEK

A 2. Közgyűlés elé terjesztendő kiegészítő téma az 1980–85 évekre felvázolt fejlesztési terv. Ennek főbb pontjai:

1. A rendszer ill. hálózat kiterjesztése a fejlődő országokban az IDRC (International Development Research Center) segítségével, mely kész anyagi támogatást nyújtani az ezen országok nemzeti központjainak felállításához, működtetéséhez, számítógépes rendszerük kiépítéséhez.

2. Fentiekkel összefüggésben, a Rendszerben dolgozó személyzet oktatása, továbbképzése szemináriumok és/vagy a NK-ban való helyszíni gyakorlás útján.

3. A számítógépes rendszer:

- átadása, software-közvetítés (un. típus software-csomagok révén, nemzeti ill. regionális központok teljes vagy részleges automatizálás céljából)
- fejlesztése: az on-line rendszer fokozatos kiépítése

4. A hálózat munkájának koordinálása terén:

- az ISDS Utmutató (Guidelines) javított kiadásának megjelentetése
- ISDS kézikönyv (Manual) kidolgozása, közreadása.

MAGYARORSZÁG ÉS A SZOCIALISTA ORSZÁGOK RÉSZVÉTELE AZ ISDS-BEN

A moszkvai Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Központ (NTMIK) hét szocialista ország* képviselőjében 1973 november 1-én ideiglenes szerződést kötött az ISDS NK-tal, mely szerint a rendszerben regionális központ funkcióját tölti be. A végleges megállapodás az érdekelt országok jóváhagyása után 1975 májusban lépett életbe. A megállapodás értelmében az egyes országoknak a rendszeren belül mind az információ nyújtása, mind a Nemzetközi Központ szolgáltatásainak igénybevétele tekintetében teljes önállósága van.

A szocialista országok nemzetközi információs rendszerén (NTMIR) belül működő IKARR elnevezésű alrendszer (Időszaki Kiadványok Automatizált Regisztrációs rendszer), mely ma már – fejlődésének 3. szakaszában – kompatibilis az ISDS rendszerrel, szintén beleépül az információs világhálózatba. Mágnesszalagos szolgáltatása két kísérleti szalag Párizsba való küldésével 1976–77-ben megindult, az üzemszerű szolgáltatás 1978 végétől várható. A NTMIK-nek mint regionális központnak, koordináló-közvetítő szerepe van mind az ISDS, mind az IKARR vonatkozásában.

* Bolgár Népköztársaság, Csehszlovák Szocialista Köztársaság, Kubai Köztársaság, Lengyel Népköztársaság, Mongol Népköztársaság, Szovjetunió és a Magyar Népköztársaság.

A szocialista országokban az ISDS Nemzeti Központok a már korábban megindult IKARSZ* munkálatokért felelős adatszolgáltató intézmények lettek: Magyarországon az Országos Széchényi Könyvtár.

Az OSzK az 1973 óta folyó ISDS munkálatok során:

- megszervezte a hazai ISSN rendszert, az érdekelt minisztériumokkal ill. országos hatáskörű szervekkel egyetértésben, és a magyarországi kiadókkal együttműködve,
- bejelentette és folyamatosan jelenti a számítógépes adatfeldolgozás kívánalmai szerint a magyarországi időszaki kiadványok adatait a központi regisztráció számára,
- a kezdetektől fogva és folyamatosan aktív módon részt vesz az ISDS rendszer kialakítása során szükségessé váló szabványosítási munkákban^{25,27,29} ill. a vonatkozó hazai szabványok kidolgozásában.^{26, 28}

Jelenleg a gyakorlati munkákat, belső munkamegosztás alapján, a Magyar Nemzeti ISDS Központ és a Magyar ISSN Iroda megosztva végzik. Az Iroda, 1976. január 1-én történt megszervezése óta az OSzK-ban a Kötelesspéldány Szolgálat keretében működik és szoros kapcsolatot tart a kiadókkal és közreadókkal.

AZ ISDS ÉS A MAGYAR TÁJÉKOZTATÁSÜGY

Ajánlásai kidolgozása során az UNISIST konferencia két fontos alapelvet szögezett le: 1. korunkban a tudományos munka és az információ elválaszthatatlan tevékenységek, melyek nemzetközi méretű egymásrautaltsága az egyes nemzetek kooperációja révén hasznosítható: minden résztvevő fél ad is, kap is. 2. A számítógépek korában kiépítendő tájékoztatást úgy kell megszervezni, hogy a gépi tájékoztatásban adott helyen keletkező output egybeült inputként legyen alkalmazható. Magyarország részvétele az ISDS rendszerben a fenti két alapelv gyakorlati megvalósíthatóságának klasszikus példája:

- A hazai tudományos szintű folyóiratok, évkönyvek stb. adatainak a nemzetközi nyilvántartásba való bejelentéséért cserébe az időszaki kiadványok vonatkozásában a hazai tájékoztatásügy hozzájut az egész tudományos világra kiterjedően, a mindenkori legfrissebb adatokhoz (mágnesszalagon vagy egyéb formában).
- A Párizsban készült mágnesszalag (számítógépes output), kiegészítve a szocialista országok időszaki kiadványaira vonatkozó adataival, inputként lenne alkalmazható egy magyarországi adatbank kiépítésekor, mely adatbank a hazai periodika-nyilvántartási rendszer (=a nemzeti időszaki kiadványok és az országba járó külföldi időszaki kiadványok nyilvántartása) és az erre épülő tájékoztatási tevékenységek alapjául szolgálna.

Mi sem időszerűbb ma, amikor az OSzIR (Országos Szakmai Információs Rendszer) koncepció jegyében a hazai tájékoztatásügy helyzetét és hatékonyságát vizsgáljuk, mint az, hogy felelősséggel rákérdezzünk, mik azok az információs tevékenységek, melyek az

** Az alrendszer neve fejlődése első két szakaszában „Szolgálat” volt (és nem rendszer).

említett adatbankra épülhetnének, milyen további lehetőségek rejlenek abban, hogy hazánk mind az ISDS-ben, mind az IKARR-ban tevékenyen részt vesz.

Az alábbiakban, a részletes kifejtést mellőzve, néhány pontban összegezzük azokat a lehetőségeket, melyekkel már ma számolhatunk:

- Kapcsolat a hazai és külföldi szakmai-ágazati rendszerekkel (az adatbázis hazai használatára és informálás külföld felé).
- Részvétel az UBC (Egyetemes Bibliográfiai Számbavétel) programban a hazai időszaki kiadványok vonatkozásában.¹⁹
- Az időszaki kiadványok országos elosztásának ill. lelőhelyének kurrens nyilvántartása mind a hazai, mind a külföldi megjelenésük vonatkozásában.
- Az erre épülő kiadványi tevékenység: a szakirodalmi dokumentumok széles körben való hozzáférhetővé tétele (lelőhelyjegyzékek, szakmai kooperációs körök, hálózatok jegyzékei stb. révén).
- Kereskedelmi nyilvántartások (terjesztés: hazai és külföldi viszonylatban az ISSN szám-adta gépi azonosítás alkalmazása útján. Ezzel kapcsolatban csak jelezzük, hogy nemzetközi szinten felmerült már a posta index-számok jövőbeni funkciójának, esetleges törlésének kérdése. A helyzetet jelenleg tanulmányozzák).

Befejezésül szólnunk kell arról, hogy most már a Rendszerhez való hivatalos csatlakozással, lehetőségünk nyílik arra is, hogy a számítógépes feldolgozással kapcsolatban rendelkezésre álló szellemi tőkét hasznosítsuk: a Párizsban kikísérletezett programok, a térítésmentesen hozzáférhető software – mintegy 70 programcsomag – a hazai adatbank kiépítése céljára rendkívüli haszonnal járna. Nem szorul magyarázatra, hogy a kis országok, köztük Magyarország tájékoztatásügyének infrastruktúrája a világméretű információs rendszerekbe való bekapcsolódás, ill. az ezek révén nyert kész információk átvétele útján építhető ki, bővíthető leggazdaságosabban.

IRODALOMJEGYZÉK

I. HAZAI IRODALOM

1. DÚZS János: A KGST országok Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Rendszere. TMT 1974. 4–5. sz. 241–250. p.
2. Az IFLA 1972. évi budapesti kongresszusa kivonatokban. ROSENBAUM, M.: ISDS (Periodikumadatok nemzetközi rendszere). Könyvtári Figyelő 1972. 6. sz. 685–686. p.
3. FÜGEDI Péterné–SZILVÁSSY Zoltánné: Nemzetközi rendszer az időszaki kiadványok automatizált nyilvántartására (Az NTMIK konferenciája, Moszkva 1972. nov. 14–16.). Könyvtári Figyelő 1972. 2. sz. 202–209. p.
4. KONDOR Imréné: UNISIST. Kísérlet tájékoztatási világrendszer létrehozására. Könyvtáros 1972. 5. sz. 259–260. p.
5. A Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Rendszer, NTMIR, dokumentumai. 1. füz. – Budapest, OMF 1976 –
6. PAPP László: A szakmai információ és a szakkönyvtárak. TMT 1978. 1. sz. 1–4. p.

7. SEBESTYÉN Géza: Egy lépés a tájékoztatási világrendszer létrehozása felé. UNISIST-konferencia Párizsban, 1971. okt. 4–9. Könyvtári Figyelő 1972. 1.sz. 65–72. p.
8. SEBESTYÉN Géza: A KGST államok közös információs rendszere. Könyvtáros 1974. 7. sz. 382–385. p.
9. SZILVÁSSY Zoltánné: Időszaki kiadványok nemzetközi nyilvántartási rendszerei. OSzK Híradó 1973. 5–6. sz. 96–100. p.
10. SZILVÁSSY Zoltánné: Időszaki kiadványok nemzetközi nyilvántartási rendszerei 1. TMT 1974. 10. sz. 723–729. p.
11. SZILVÁSSY Zoltánné: A kulcs cím és az ISSN jelentősége az időszaki kiadványok nemzetközi nyilvántartásában. TMT 1975. 1. sz. 1–8. p.
12. TÓTH Lajos: Az időszaki kiadványok és sorozatok nemzetközi azonosító számozása ISSN. Könyvtáros 1976. 11. sz. 640–642. p.

II. KÜLFÖLDI IRODALOM

13. Agreement between the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) and the Government on the French Republic on the establishment and operation of an International Centre for the Registration of Serial Publications – Annex: Statutes of the International Centre for the Registration of Serial Publications. Paris, UNESCO 1976. 9. p.
14. BOSSUAT, Marie-Louise–GIRARD, Christine: Le Numéro international normalisé des publications en série (ISSN). Bulletin des Bibliothèques de France 1974. 12. no. 557–560. p.
15. Bulletin de PISDS = ISDS Bulletin. Paris 1. 1974–ISSN 0300–3000
16. DANIELS, Mary Kay: Automated Serials Control: national and international considerations. Journal of Library Automation 1975. 2. no. 127–146. p.
17. Guidelines for ISDS. Paris, UNESCO 1973. 58. p. + Füg.
18. Fenti kiadvány magyar fordítása: ISDS Útmutató. Budapest OSzK–KFKK 1974. 44. p. Belső használatra.
– Londoni határozatok. Kiegészítések az ISDS útmutatóhoz 1976. Publikálatlan kézirat
– Moszkvai határozatok. Kiegészítések az ISDS útmutatóhoz 1977. Publikálatlan kézirat
19. International Congress on National Bibliographies. Paris, UNESCO 12–15 Sept. 1977. Draft recommendations 4 p.
20. Japanese National Centre for ISDS – its background, tasks and problems. National Diet Library Newsletter 1974. 39. no. 8–14. p.
21. Report on ISDS. Paris, 1976. 21 p. + Füg. (ISDS/GA, GB 1.3) Konferenciai tárgyalási anyag.
22. Report on ISDS. Paris, 1978. 8 p. + Füg. (ISDS/GA 2.3) Konferenciai tárgyalási anyag.
23. Serials, a MARC format. 2. ed. Washington, Library of Congress 1974. 104. p.
24. Woodward, A. M.: The National Serials Data Centre. Program 1975. 3. no. 158–165. p.

III. SZABVÁNYOK

25. ISO 3297–75
International Standard Serial Numbering (ISSN) 4 p.
26. MSZ 3367–75
Időszaki kiadványok és sorozatok nemzetközi azonosító számozása (ISSN) 5 p.
27. Sztandart SzEV 175–75
Mezsdunarodnaja sztandartnaja numerácija periodecsezkih izdanij 7 p.
28. MSZ 3404–77
A magyar időszaki kiadványok címrövidítése. 10 p. + Füg. 1–2. Tervezet.
29. ISO/TC 46 N 1174 Revision of International Standard ISO 4: International code for the abbreviation of titles of publications. First draft proposal 9 p.